

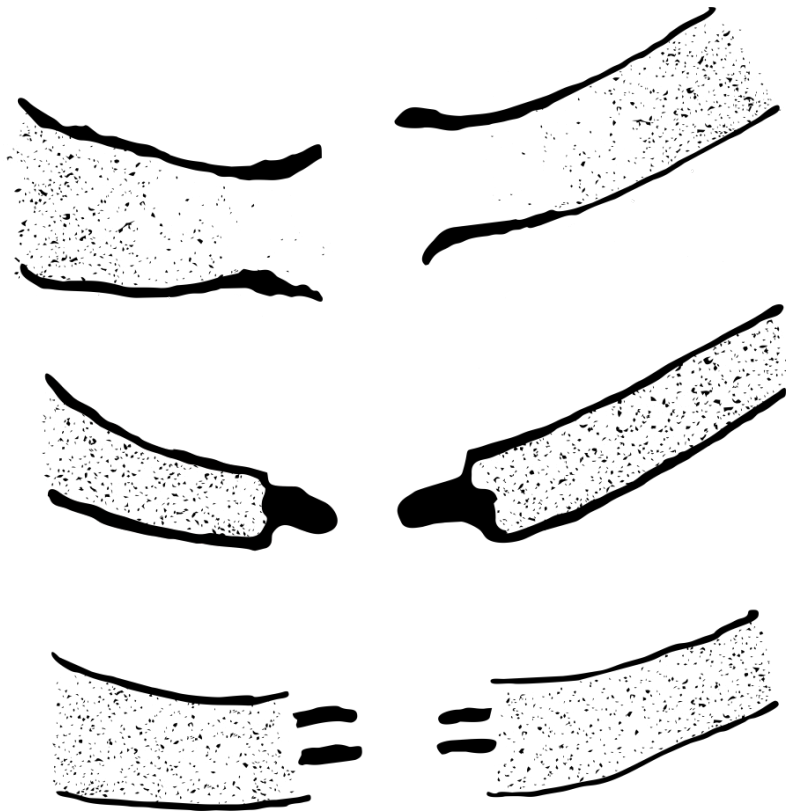
คำตอบ: รูป 1) เพศชาย
รูป 2) เพศหญิง
รูป 3) เพศหญิง
รูป 4) เพศหญิง

วิจารณ์

Costal cartilage calcification ที่พบในภาพรังสีปอด หรือท้องส่วนบน สามารถระบุเพศได้ เพศชายมี calcification ที่ขอบบนและขอบล่างของ

cartilage ก่อน ส่วน calcification กลาง cartilage เกิดตามมาภายหลัง (รูป 1) เพศหญิงนั้น calcification มี 2 แบบ แบบแรก calcification ที่ส่วนปลายของ rib ยื่นเข้าไป cartilage รูปร่างคล้ายลิ้น (solid tongue) พบได้เป็นส่วนใหญ่ (รูป 2, 3) อีกแบบหนึ่งพบได้น้อยกว่า คือมี calcification ที่ส่วนกลาง rib และยื่นเข้าไป cartilage (รูป 4)

อธิบายรูปวาด costal cartilage calcification เพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจ ดังรูป

บน : costal cartilage calcification ที่พบในเพศชาย (เหมือนรูป 1)

กลาง : costal cartilage calcification ในผู้หญิงพบได้บ่อยกว่า (เหมือนรูป 2, 3)

ล่าง : costal cartilage calcification ในผู้หญิง พบได้น้อยกว่า (เหมือนรูป 4)

บรรณานุกรม

Sanders CF: Sexing by costal cartilage calcification. Br J Radiol 39:233-234, 1966

ยานารู้

พญาयो

ฉัตรชัย สวัสดิไชย, พ.บ., ประจ. * สุรศักดิ์ อิ่มเอี่ยม, พท.ป.*

* กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาลพระปกเกล้า

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Clinacanthus nutans* (Burm.f.)

Lindau

ชื่อวงศ์: ACANTHACEAE

ชื่อพ้อง: *Clinacanthus burmanni* Nees

ชื่อท้องถิ่น: ผักมันไก่ ผักลิ้นเขียด พญาปล้องคำ พญาปล้องดำ พญาปล้องทอง ลิ้นมังกร พญาโย โปะโซ้งจาง เสดดพังพอนตัวเมีย

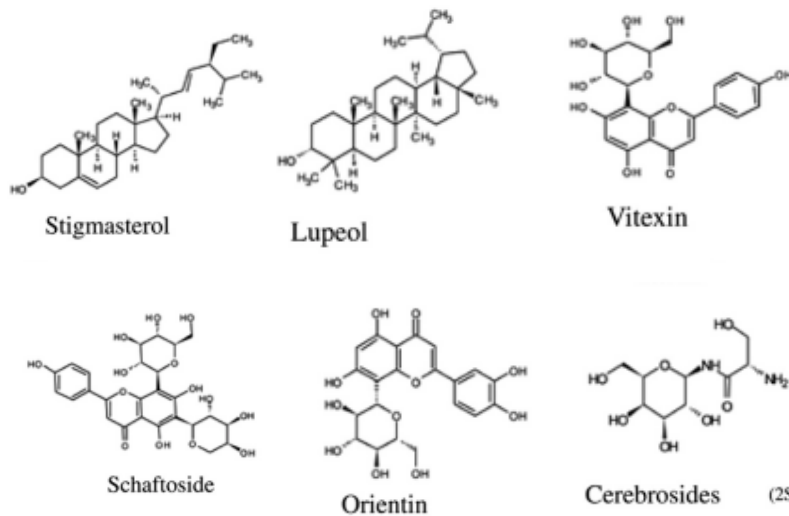
สมุนไพรพญาโยเป็นสมุนไพรเขตร้อน กระจายในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย แอฟริกา บราซิล และอเมริกากลาง เป็นสมุนไพรที่หมอพื้นบ้านประเทศ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย จีน ใช้รักษาผื่นผิวหนัง แมลงสัตว์กัดต่อย งูกัด แมงป่อง ต่อย แผลเริ่มจากไวรัส แผลเบาหวาน แผลเกาท์ ลดไข้ ขับปัสสาวะ¹

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์: เป็นไม้พุ่มรอเลื้อย สูง 1 ถึง 3 เมตร มีลำต้นและกิ่งก้านสีเขียวเข้ม เกลี้ยงเป็นมัน ใบเป็นใบเลี้ยงเดี่ยวออกเรียงตรงข้ามกัน รูปรีแคบขอบขนานโคนใบมน ปลายใบแหลมเป็นใบหอก กว้าง 2 ถึง 3 เซนติเมตร ยาว 4 ถึง 12 เซนติเมตร ดอกเป็นช่อ ออกเป็นกระจุกที่ปลายยอด กลีบดอกสีแดงส้มเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว มีเกสรตัวผู้และเกสรตัวเมียยาวโผล่พ้นหลอดออกมา ปลายแยกเป็น 2 ปาก ยาว 3 ถึง 4 เซนติเมตร ไม่ค่อยออกดอกไม่ค่อยติดฝัก ผลเป็นผลแห้ง ส่วนมากขึ้นตามป่า หรือปลูกกันตามบ้าน ดังนั้นการขยายพันธุ์จึงทำได้โดยการปักชำ หรือ

การแยกเหง้าแขนงไปปลูก ส่วนที่ใช้เป็นยา คือ รากและใบ²

สารสำคัญที่ออกฤทธิ์: รากของพญาโย ประกอบด้วยสาร Lupeol, B-Sitosterol, Stigmasterol และมีการทดลองพบว่าสารสกัดด้วยสารละลายบิวทานอล (butanol) จากใบของพญาโย มีสารประกอบฟลาโวนอยด์ (flavonoid) สามารถระงับอาการอักเสบได้ สารฟลาโวนอยด์มีฤทธิ์ลดการอักเสบ สารกลุ่ม Monoglycosyl diglycerides เช่น 1, 2-di-O-linolenoyl-3-O-β-D-Galactopyranosyl-sn-glycerol และสารกลุ่ม Glycoglycerolipids จากใบ มีฤทธิ์ยับยั้งไวรัสเริมและงูสวัด

พญายอ มีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพมากกว่า 20 ชนิด เป็นสารเคมีจากพืชที่มีความสำคัญต่อชีวิต คือ Stigmaster, Lupeol, B-Sitosterol Belutin, Myricyl alcohol³ สารสกัดที่ได้จากเมทานอลในประเทศไทย 6 ชนิด C-Glycosyl flavones เช่น Vitexin, Isovitexin, Schaftoside, Isomollipentin, 7-O-B-Glucopyranoside, Orientin, Isorientin และสารสกัดได้จากต้นและใบได้สาร Glucosides 5 ชนิด (1) Cerebrosides และ Monoacylmonogalactosyl glycerol สาร Trigalactosyl และ Digalactosyl diglycerides 4 สาร 8 ชนิด สกัดได้จากส่วนเหนือดินสดด้วยคลอโรฟอร์ม คือ Chlorophyll A, Chlorophyll B, และ Phacophorbide A และสารประกอบที่มีซัลเฟอร์ 4 ชนิด Clinamide A-C, 2-Cis- entadamide A และสารประกอบที่พบมาก่อน 3 ชนิด Entadamide A, Entadamide C และ Trans 3 methylsulfinyl-2-propenol⁵

ฤทธิ์ทางเภสัชแผนไทยตามรศยา พญายอเป็นสมุนไพรมีรสจืด

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา ลดอาการอักเสบ แผลงกัดต้อย ภูมิแพ้ เริ่ม และงูสวัด

1. ฤทธิ์ลดการอักเสบ: เมื่อป้อนสารสกัดจากใบด้วยเอ็นบีวทานอลให้หนูแรท หรือฉีดสารสกัดด้วยน้ำจากใบเข้าช่องท้องของหนูแรท จะลดการอักเสบของข้อเท้าหนูแรทที่ทำให้บวมด้วยสารคาราจีแนน (carrageenan) ได้ ฤทธิ์ของสารสกัดจะค่อยๆ ลดลง และหมดไปภายใน 1 ปี แต่เมื่อใช้สารสกัดด้วยเอ็นบีวทานอลทาที่ผิวหนังจะไม่ได้ผล สารสกัดใบพญายอจากเมทานอล ขนาด 50, 100 และ 200 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ทางปากให้หนู 1 ชั่วโมง ก่อนฉีด Carrageenan ให้เท้าหนูบวมสามารถลดบวมได้ทุกขนาด ผสมสารสกัดใบพญายอด้วยเมทานอลเป็นยาทาขนาด 3, 6, 9 มิลลิกรัม ในอะซิโตน 20 ไมโครลิตร สามารถลดบวมในหนูแรท ที่ใช้ เอทิล เฟนิลโพรปิโอเลท (ethyl phenyl propiolate) เป็นสารก่อการบวม ลดบวมได้ทุกความเข้มข้นใน 15 นาที โดยมีผลต่อการยับยั้งฮีสตามีน และซีโรโดนิน ซึ่งเป็นสารก่อการอักเสบระยะต้น⁶

2. ฤทธิ์ลดอาการปวด: เมื่อให้หนูเมาส์กินสารสกัดด้วยเอ็นบีวทานอลจากใบ จะลดความเจ็บปวดของหนูที่ถูกเหนียวทำให้ปวดด้วยกรดอะซิติค โดยสารสกัดความแรง 90 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะมี

ฤทธิ์ใกล้เคียงกับเฟนิลชีวทาโซนขนาด 100 มิลลิกรัม/กิโลกรัม ส่วนสารสกัดด้วยคลอโรฟอร์ม สารสกัดด้วยน้ำ และสารสกัดด้วยเอทานอล ความเข้มข้นร้อยละ 50 จากใบ ไม่มีผลลดความเจ็บปวด⁷

3. ฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส ได้แก่

3.1 ไวรัสโรคลิเริม (herpes simplex virus): สารสกัดด้วยเฮกเซน บิวทานอล และเอทิลอะซิเตทจากใบ มีฤทธิ์ต้านไวรัสเชื้อเริม HSV-1 และเมื่อนำไปทำเป็นตำรับเจลโดยใช้สารสกัดด้วยแอลกอฮอล์ที่ความเข้มข้นร้อยละ 4 และใช้ Carbopol 940 เป็นสารก่อเจล พบว่า มีฤทธิ์ต้านไวรัสได้ดีและไม่เป็นพิษต่อเซลล์ ในขณะที่เมื่อใช้สารก่อเจล Poloxamer 407 จะมีพิษต่อเซลล์

3.2 ไวรัสโรคอีสุกอีใส โรคงูสวัด (varicella zoster virus): สารสกัดจากใบพญาอออกฤทธิ์ทำลายไวรัส Varicella zoster virus ที่เป็นสาเหตุโรคงูสวัดและอีสุกอีใสได้โดยตรงก่อนที่ไวรัสจะเข้าสู่เซลล์⁸

นอกจากนี้ พญาอมีสารออกฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (antioxidant) ในหลอดทดลอง⁹ และมีฤทธิ์ต่อต้านแบคทีเรีย สารสกัดจากใบด้วยเอทิลอะซิเตทเข้มข้น 1.39-6.31 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร สามารถยับยั้ง *Bacillus cereus* และ *candida albican* สาร Flavonoids และ Phenolic compounds ในสมุนไพรทุกชนิด ยับยั้งแบคทีเรียได้เพราะมี Carbonyl group¹⁰ และ พญาอยังมีฤทธิ์ต้านพิษงู: มีการศึกษาพบว่าสารสกัดพญาอมีฤทธิ์ป้องกันทำลายเซลล์เนื้อเยื่อแผล แต่ไม่มีฤทธิ์ยับยั้งพิษต่อระบบประสาทของงูเห่า ที่มีต่อ Neuromuscular transmission¹¹

อาการข้างเคียง: ยังไม่มีรายงาน

ความเป็นพิษทั่วไป

1. การทดสอบความเป็นพิษ เมื่อป้อนสาร

สกัดด้วยเอ็นบิวทานอลจากใบให้หนูเม้าส์ ฎิบจักรพบว่า มีพิษน้อย แต่มีพิษปานกลางเมื่อฉีดเข้าช่องท้อง ส่วนสารสกัดด้วยเอทานอลขนาด 1.3 กรัม/กิโลกรัม (หรือเทียบเท่าใบแห้ง 5.44 กรัม/กิโลกรัม) ซึ่งเป็นขนาดสูงสุดที่กรอกได้ เมื่อป้อนเข้าทางปากหรือฉีดเข้าใต้ผิวหนังหรือฉีดเข้าช่องท้องหนูฎิบจักร ไม่ทำให้เกิดอาการพิษใดๆ

2. การศึกษาพิษกึ่งเรื้อรัง ของสารสกัดในหนูขาวพันธุ์วิสตา โดยป้อนสารสกัดในขนาด 0.01, 0.10, และ 1.00 กรัม/กิโลกรัม หรือเทียบเท่ากับใบแห้ง 0.042, 0.42, 4.20 กรัม/กิโลกรัม เป็นเวลา 90 วัน พบว่า น้ำหนักของหนูเพศผู้ที่ได้รับสารสกัด 1.00 กรัม/กิโลกรัม มีค่าต่ำกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) ส่วนการกินอาหารของกลุ่มควบคุมและกลุ่มที่ได้รับสารสกัดไม่แตกต่างกัน การตรวจสอบทางโลหิตวิทยาและทางชีวเคมีพบว่า เกล็ดเลือดของหนูขาวทั้งสองเพศที่ได้รับสารสกัด 1.00 กรัม/กิโลกรัม สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) ส่วนการตรวจสอบสภาพร่างกายภายนอก อวัยวะภายในต่างๆ และด้านจุลชีววิทยา ไม่พบความผิดปกติ¹²

การวิจัยทางคลินิก

1. การรักษาแผลกลับเป็นใหม่ในช่องปาก (recurrent aphthous stomatitis; RAS): การศึกษาผลการรักษา RAS ด้วยสมุนไพรพญาอ ไตรแอมซิโนโลน อะเซโตไนต์ และยาหลอก ในออร่าเบสด้วยวิธีสุ่มปกปิดสองทาง ในผู้ป่วย RAS อาการน้อย ทายวันละ 4 ครั้ง ติดตามตรวจ 3 ครั้ง พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ($P < 0.01$) ในระยะเวลาของอาการปวด แต่การหายของแผลในกลุ่มสมุนไพรพญาอ ดีกว่ากลุ่มยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญ แต่ผลน้อยกว่ากลุ่มยาไตรแอมซิโนโลน¹³

2. การศึกษา ผลการรักษาผู้ป่วยโรคเริมที่อวัยวะสืบพันธุ์ชนิดเป็นซ้ำด้วยยาจากสารสกัดใบพญาขอ เปรียบเทียบกับยา Acyclovir และยาหลอก โดยให้ผู้ป่วยทายาวันละ 4 ครั้ง เป็นเวลา 6 วัน พบว่าไม่มีความแตกต่างในระยะเวลาการตกสะเก็ดของแผลผู้ป่วยที่ใช้ยาจากสารสกัดใบพญาขอและยา Acyclovir โดยแผลจะตกสะเก็ดภายใน 3 วัน และหายสนิทภายใน 7 วัน ซึ่งแตกต่างกับยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญ ยาที่สกัดจากใบพญาขอไม่ทำให้เกิดการอักเสบ ระคายเคือง ในขณะที่ Acyclovir ทำให้แสบ¹⁴

3. การศึกษาผลของการรักษาผู้ป่วยโรคเริมด้วยยาจากสารสกัดของใบพญาขอ เปรียบเทียบกับยา Acyclovir และยาหลอก จำนวนผู้ป่วยทั้งสิ้น 73 ราย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามชนิดของยา และให้ยาเรียงสลับแบบสุ่ม ผู้ป่วยทุกรายมาพบแพทย์ภายใน 48 ชั่วโมง หลังจากมีอาการโดยให้ผู้ป่วยทายาวันละ 5 ครั้ง เป็นเวลา 7-14 วัน จนกว่าแผลจะหาย ผลการรักษา พบว่า จำนวนผู้ป่วยที่รักษาด้วยยาจากสารสกัดของใบพญาขอมีการตกสะเก็ดของแผลใน 3 วัน มากกว่ากลุ่มผู้ป่วยที่รักษาด้วยยา Acyclovir หรือยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) ส่วนผลการหายของแผล พบว่าจำนวนผู้ป่วยที่รักษาด้วยยาจากสารสกัดของใบพญาขอมีการหายของแผลภายใน 7 และ 10 วัน มากกว่ากลุ่มผู้ป่วยที่รักษาด้วยยา Acyclovir หรือยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) กลุ่มผู้ป่วยที่รักษาด้วยยาจากสารสกัดของใบพญาขอมีระดับความเจ็บปวดลดลงเร็วกว่ากลุ่มผู้ป่วยที่รักษาด้วยยา Acyclovir หรือยาหลอก และไม่พบผลข้างเคียงใดๆ จากการใช้ยาดังกล่าวทั้ง 3 กลุ่ม และ จากรายงานการรักษาผู้ป่วยโรคเริม ในผู้ป่วย 51 รายด้วยยาโลชั่นสาร

สกัดใบพญาขอ ความเข้มข้นร้อยละ 2 และจากรายงานผู้ป่วย 28 รายเปรียบเทียบกับยาหลอกโลชั่นใบตำลึง 23 ราย โดยให้ทายาวันละ 5 ครั้ง เป็นเวลา 7-14 วัน จนกว่าแผลจะหาย พบว่าผู้ป่วยที่รักษาด้วยสารสกัดจากใบพญาขอ แล้วมีแผลตกสะเก็ดภายใน 3 วัน และหายภายใน 7-10 วัน จะมีจำนวนมากกว่ากลุ่มที่รักษาด้วยยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับความเจ็บปวดลดลงเร็วกว่ากลุ่มยาหลอก และไม่พบผลข้างเคียงใดๆ ฤทธิ์ลดการอักเสบ¹⁵

สรุป การใช้ประโยชน์ของสมุนไพรพญาขอทางคลินิกในรูปของยาทาที่ได้ผลเทียบเท่ากับยาแผนปัจจุบัน ในโรคเริม (ซึ่งเกิดจาก varicella zoster virus) โรคเริม (herpes simplex virus) และแผลกลับเป็นใหม่ในช่องปาก (recurrent aphthous stomatitis)

เอกสารอ้างอิง

1. Alam A, Ferdosh S, Ghafoor K, Hakim A, Juraimi AS, Khatib A, et al. Clinacanthus nutans: A review of the medicinal uses, pharmacology and phytochemistry. Asian Pac J Trop Med 2016;9: 402-9.
2. Panyakom K. Structural elucidation of bioactive compounds of clinacanthus nutans (Burm. f.) lindau leaves [dissertation]. Nakhon Rathchasisima. Suranaree University of Technology; 2006.
3. Dampawan P, Huntrakul C, Reutrakul V, Raston CL, White AH. Constituents of Clinacanthus nutans and crystal structure of Lup-20(29)-Ene-3-One. J Sci Soc Thailand 1977; 3: 14-26.

4. Tuntiwachwuttikul P, Pootaeng-On Y, Phansa P, Taylor WC. Cerebrosides and a monoacylmonogalactosylglycerol from *Clinacanthus nutans*. *Chem Pharm Bull* (Tokyo) 2004;52:27-32.
5. Dechatiwongse T, Sakkarat S, Shuyprom A, Pattamadilok D, Bansiddhi J, Waterman PG, et al. Chemical constituents of the leaves of *Clinacanthus nutans* Lindau. *Thai Journal of Phytopharm* 2001;8(1):1.
6. Wanikiat P, Panthong A, Sujayanon P, Yoosook C, Rossi AG, Reutrakul V. The anti-inflammatory effects and the inhibition of neutrophil responsiveness by *Barleria lupulina* and *Clinacanthus nutans* extracts. *J Ethnophar* 2008;116:234-44.
7. Satayavivad J, Bunyapraphatsara N, Kitisiripornkul S, Tanasomwang W. Analgesic and anti-inflammatory activities of extract of *Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau. *Thai Journal of Phytopharmacy* 1996;3(1):7-17.
8. Thawaranantha D, Balachandra K, Jongtrakulsiri S, Chavalittumrong P, Bhumiswasdi J, Jayavas C. In vitro antiviral activity of *Clinacanthus nutans* on varicella zoster virus. *Siriraj Hosp Gaz* 1992; 44(4):285-91.
9. Arullappan S, Rajamanickam P, Thevar N, Kodimani CC. In vitro screening of cytotoxic, antimicrobial and antioxidant activities of *clinacanthus nutans* (Acanthaceae) leaf extracts. *Trop J Pharm Res* 2014; 13:1455-61.
10. Rathee P, Chaudhary H, Rathee S, Rathee D, Kumar V, Kohli K. Mechanism of action of flavonoids as antiinflammatory agents: a review. *Inflamm Allergy Drug Targets* 2009;8:229-35.
11. Cherdchu C, Poopyruchpong N, Adchariyasucha R, Ratanabanangkoon K. The absence of antagonism between extracts of *Clinacanthus nutans* Burm. and *Naja naja siamensis* venom. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 1977;8:249-54.
12. Chavalittumrong P, Attawish A, Rugsamon P, Chuntapet P. Toxicological study of *Clinacanthus nutans* (Burm. f.) Lindau. *Bull Dept Med Sci* 1995;37(4):323-38.
13. Timpawat S, Vatcharaphai L. Clinical evaluation of *clinacanthus nutans* lindau in orabase in the treatment of recurrent aphthous stomatitis. *M Dent J* 1994;14:10-6. 12.
14. Jayavas C, Balachandra K, Sangkitporn S, Maharungraungrat A, Thavatsupa P, Bunjob M, et al. Clinical trial in the treatment of genital herpes patients with *clinacanthus nutans* extract. *Com Dis J* 1992; 18(3):152-61.
15. Sangkitporn S, Chaiwat S, Balachandra K, Na-Ayudhaya TD, Bunjob M, Jayavas C. Treatment of herpes zoster with *Clinacanthus nutans* (Bi phaya yaw) extract. *J med Assoc Thai* 1995;78: 624-7.